

ALAIN BADIOU

Filosofie van het
ware geluk

Klement

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

Oorspronkelijke titel: *Métaphysique du bonheur réel*

© 2015, Presses Universitaires de France, Parijs

Vertaald door Leon Otto de Vries

© Nederlandse uitgave, 2016, Uitgeverij Klement, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden.

Omslagontwerp: Geert de Koning

Opmaak binnenwerk: V3-Services v.o.f.

ISBN 978 90 8687 183 4

NUR 730

www.uitgeverijklement.nl

INHOUD

Inleiding 7

I Filosofie en verlangen naar filosofie 15

II Filosofie en antifilosofie getoetst aan het geluk 41

III Moeten we, om gelukkig te zijn, de wereld
veranderen? 49

IV Doel en affecten van de filosofie 67

Besluit 101

INLEIDING

Het is ongetwijfeld paradoxaal om een boek dat er vooral op gericht lijkt te zijn de taken van de filosofie uiteen te zetten en dat aan het eind zelfs uitloopt op een beschrijving van mijn persoonlijke projecten op filosofisch terrein, te voorzien van de titel *Filosofie van het ware geluk*. Want reeds een korte blik op mijn belangrijkste boeken leert dat mijn filosofie weliswaar net als elke andere uit tal van schijnbaar sterk uiteenlopende elementen is opgebouwd, zich daarbij echter ook stelt onder de actieve inwerking van materiaal dat zelden met geluk in verband wordt gebracht, zoals de verzamelingenleer, de schoventheorie in de Heyting-algebra of de analyse van de oneindige grootheden. Elders gaat het dan weer om de Franse, Russische of Chinese revolutie, om Robespierre, om Lenin of Mao, die allemaal het smadelijke stempel van de terreur dragen. In weer andere gevallen grijp ik terug op talrijke gedichten die eerder voor hermetisch dan herkenbaar doorgaan, zoals die van Mallarmé, Pessoa, Wallace Stevens of Paul Celan. Of ik neem de ware liefde als voorbeeld, waarover moralisten en bedachtzame lieden sinds jaar en dag hebben opgemerkt dat het leed dat zij veroorzaakt en de banale vaststelling van haar breekbaarheid twijfels doen rijzen of ze überhaupt tot geluk bestemd is. Om nog maar te zwijgen van

het feit dat sommigen van mijn voornaamste leermeesters, zoals Descartes, Pascal, Hegel of Kierkegaard, moeilijk voor vrolijke Fransen kunnen doorgaan, althans bij eerste lezing. Het is dus allerm minst duidelijk wat het verband zou kunnen zijn tussen dit alles en een rustig leventje, de overvloed aan kleine alledaagse geneugten, een interessante baan, een fatsoenlijk salaris, een blakende gezondheid, een harmonieuze relatie, onvergetelijke vakanties, alleraardigste vrienden, een huis dat van alle gemakken is voorzien, een comfortabele auto, een trouw en aandoenlijk huisdier, leuke kinderen die geen problemen geven en het goed doen op school, kortom, al datgene wat men gewoonlijk en overal ter wereld onder 'geluk' verstaat.

Ter legitimering van deze paradox zou ik me natuurlijk kunnen verschuilen achter leermeesters die veelal als onomstreden gelden, zoals Plato en Spinoza.

De eerstgenoemde maakt in zijn *Politeia* een lange wiskundige opleiding en voortdurende oefeningen in de dialectische logica tot dwingende voorwaarden voor iedere toegang tot de waarheden. Vervolgens toont hij aan dat alleen diegene die zich onttrekt aan de druk van de heersende opinie en enkel vertrouwen stelt in waarheden waaraan zijn denken 'deelheeft' (het woord is van Plato) het geluk kan bereiken. Aangezien de dialectiek, waartoe de wiskunde de verplichte inleiding vormt, niets anders is dan de rationele en logische denkbeweging, welke beweging kan worden gekwalificeerd als 'metafysisch' in de oorspronkelijke zin van het woord (ze is van een andere orde dan hetgeen herleidbaar is tot een wetenschappelijke fysica), vindt het verband tussen wiskunde, logica en geluk zijn grond geheel en al in een meta-fysisch gezichtspunt dat de coherentie van dit verband verzekert. Anders gezegd, als het een juiste gevolgtrekking is om de dialectiek uit de

wiskunde en het geluk uit de dialectiek af te leiden, dan heet het complete denken van deze gevolgtrekking ‘metafysica’. En aangezien het geluk het onfeilbare teken is van iedere toegang tot de waarheden, en dus het werkelijke doel van een leven dat deze naam waardig is, kunnen we wel zeggen dat dit traject en de complete reflectie erover een metafysica van het geluk vormen.

Spinoza begint zijn *Ethica* met de stelling dat als er geen wiskunde was geweest, het menselijk dier voor altijd in onwetendheid zou hebben verkeerd, hetgeen wil zeggen dat het zich geen enkele toegang zou hebben verschaft tot ook maar enige ‘adequate idee’ (in Spinoza’s woorden). Welnu, de immanente deelname van het menselijk intellect aan een adequate idee kan op twee manieren tot stand komen, door Spinoza de ‘tweede’ en ‘derde kennissoort’ genoemd. De tweede kennissoort voltrekt zich langs de moeizame weg van de bewijsvoering, waarbij de logica wordt ingeroepen, terwijl de derde kennissoort het spoor van de ‘intellectuele intuïtie’ volgt, waarin alle stappen van een gedachtegang zich als het ware in één punt concentreren, door een onmiddellijk vatten van een – overigens deductief afleidbare – waarheid in God zelf, dat wil zeggen: in Al wat is. Spinoza noemt de toestand van een menselijk subject dat de volkomen kennis van een adequate idee heeft bereikt, ‘deugdzaamheid’ (Plato zou wellicht ‘rechtvaardigheid’ hebben gezegd), omdat het daartoe heeft kunnen komen langs de weg van de derde kennissoort. Het geluk (Spinoza gebruikt het sterkere Latijnse woord ‘beatitudo’) is uiteindelijk niets anders dan de uitoefening van het ware denken, oftewel de deugd: ‘Geluk is niet het loon van de deugd, maar de deugd zelf.’ Anders gezegd, het geluk is het affect van het Ware dat zonder de wiskunde niet zou hebben bestaan en zich niet in een intuïtie had kunnen concentreren

als het niet eerst zou zijn bewezen. Wederom vormen wiskunde en logica tezamen met de intellectuele intuïtie iets wat we zeer wel een metafysica van het geluk zouden kunnen noemen.

Kortom, iedere filosofie, zelfs en vooral wanneer deze wordt geschraagd door complexe wetenschappelijke kennis, vernieuwende kunstwerken, revolutionaire politiek of intense liefde, is een metafysica van het geluk, of anders is ze geen knip voor de neus waard. Want waarom zouden we ons denken en leven belasten met die geduchte beproevingen van de bewijsvoering, van de algemene logica van onze redeneringen, van het begrip van de formalismen, van de aandachtige lectuur van nieuwe gedichten, van de riskante deelname aan massademonstraties, van liefdesverhoudingen zonder garantie, als dat alles niet nodig zou zijn om het ware leven eindelijk aan het licht te doen treden? Dat leven waarvan Rimbaud zei dat het afwezig is en waarvan wij filosofen beweren dat alle vormen van scepticisme, cynisme, relativisme en de ijdele ironie van de niet gedupeerde ertegen afketsen – dat leven dat, omdat het afwezig is, nooit het volkomen ware leven kan zijn. In wat volgt geef ik mijn eigen versie van deze zekerheid en wel in vier stappen.

Ik begin met een algemene bepaling van wat vandaag de dag het belang van de filosofie zou kunnen zijn, althans gesteld dat ze in staat is op de uitdagingen van onze tijd te antwoorden. Met andere woorden, ik licht toe waarom een menselijk subject in zich dat eigenaardige verlangen kan (in feite ‘moet’, maar dat is een ander verhaal) koesteren, dat ik eenvoudigweg het verlangen naar filosofie noem. Via een analyse van de voor onze tijd kenmerkende spanningen en afhankelijkheden laat ik zien dat de filosofie zich tegenwoordig in het defensief bevindt, en dat dit een reden te meer is om het verlangen er-

naar aan te moedigen. Daarmee geef ik dan in hoofdlijnen de redenen aan waarom zo'n aanmoediging in overeenstemming is met de mogelijkheid van werkelijk geluk.

Om duidelijk te maken wat ons vormt in de oriëntatie op zo'n geluk en wat de samenhang ervan is met het filosofische verlangen, spreek ik in een tweede stap over de antifilosofie, veraanschouwelijkt door een hele reeks briljante schrijvers onder wie Pascal, Rousseau, Kierkegaard, Nietzsche, Wittgenstein en Lacan. Mijn stelling is dat we deze antifilosofen, hoewel ze over het algemeen sceptisch staan tegenover de mogelijkheid om tegelijkertijd in de waarheid én in een staat van gelukzaligheid te verkeren, en zich richten op het idee van de grote waarde van het offer, zelfs als dat tevergeefs zou zijn – dat we deze antifilosofen toch nodig hebben opdat ons classicisme niet in academisme zou omslaan. Dat laatste is namelijk de aartsvijand van de filosofie en dus van het geluk: het affect waaraan het academisch discours zich onfeilbaar laat herkennen is immers de verveling. En die grote antifilosofen leren ons nu juist dat alles wat werkelijk waarde heeft niet wordt bereikt langs de weg van de reguliere arbeid noch door zich te voegen naar de heersende opinie, maar door het existentieel ervaren effect van een breuk met de gewone gang der dingen.

In het derde hoofdstuk ga ik de vraag te lijf die de moderne mens, evenals de gezworen marxist, altijd weer aan de filosoof voorlegt: 'Waar ben jij eigenlijk goed voor, met al jouw abstracte geredekavel? Je moet niet vanuit je studeerkamer de wereld interpreteren, je moet haar veranderen.' Dus vraag ik me af wat dat wil zeggen: 'de wereld veranderen' en, gesteld dat we dat kunnen, welke middelen we daar dan voor nodig hebben. Deze analyse stelt vast dat er tussen het bestaan van een antwoord op de vraag 'hoe kunnen we de wereld veran-

deren?’ en het ware geluk een subjectief verband bestaat. Dit verband ontstaat door de diepere betekenis van de woorden ‘wereld’, ‘veranderen’ en ‘hoe’ te doen gelden, waarmee en passant wordt aangetoond dat er in de vraag in kwestie niets is wat de filosoof van zijn stuk zou kunnen brengen of hem overbodig zou maken, integendeel.

De vierde en laatste stap is van meer subjectieve aard. Hier gaat het erom een lokaal voorbeeld te geven van de strategien en affecten van de filosofie: het huidige stadium van mijn eigen filosofische schrijven en denken. Zonder het verband tussen waarheid en geluk uit het oog te verliezen, recapituleer ik de eerdere fasen in mijn werk als filosoof, van *Théorie du Sujet* (1982) via *L'Être et l'Événement* (1988) tot *Logiques des mondes* (2006) – dus de opstelling van de fundamentele categorieën, namelijk: het zijn als veelheid, de gebeurtenis, de waarheden en het subject. Vervolgens geef ik aan wat hier de nog hangende kwesties zijn, vooral die welke verbonden zijn met de vraag naar het ‘waarheidssubject’ dat in de immanentie van zijn handelen begrepen wordt, dus in datgene wat in zekere zin ‘van binnenuit’ zijn specifieke geluk constitueert. Zonder de extreme gecompliceerdheid te verbloemen van wat de kern van mijn nieuwe boek met de titel ‘De immanentie van de waarheden’ (*L'immanence des vérités*) zal gaan uitmaken, geef ik aan wat het te volgen spoor zal zijn, dat in wezen bestaat in een nieuwe dialectiek tussen het eindige en het oneindige. Het geluk kan in dat verband worden gedefinieerd als de *affirmatieve ervaring van een onderbreking van de eindigheid*.

De bedoeling van dit beknopte boekje is zodanig het pad te effenen dat de strateeg in de filosofie tegen iedereen kan zeggen: ‘Dát is waarvan ik je wil overtuigen, namelijk dat denken tegen de gangbare meningen in en ten dienste van deze en

gene waarheid allerminst die ondankbare en vergeefse exercitie is die je denkt dat ze is, maar veeleer de kortste weg naar het ware leven dat, indien het bestaat, zich doet kennen door een onvergelykelijk geluksgevoel.'